Research Articles

Received: 2023-03-13 **Revised:** 2023-05-21 **Accepted:** 2023-06-05

คตินิยมการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

The Ideology of Creating Crowned Buddha Images in Buddhism

พระนิติพัฒน์ อุชุจาโร

พระอธิวัฒน์ รตนวณฺโณ, พระมหาจักรพันธ์ สุรเตโช

Phra Nithiphat Ujucāro

Phra Ahtiwat Ratanavanno, Phramaha Jukkapan Suratejo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: Inithiphat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปและพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างพระพุทธรูป และพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1.คติการสร้างพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงพลังแห่งศรัทธาว่าของชาวพุทธ ที่ต้องการที่จะสร้างวัตถุเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธเจ้า กำเนิดและพัฒนาการพระพุทธรูป ได้แก่ 1) พระพุทธนิรมิต 2) พระพุทธฉายเป็นรูปเปรียบอีกแบบหนึ่งของพระพุทธเจ้า 3) พระแก่นจันทน์ การสร้างให้ตรงตามตำรามหาบุรุษลักษณะ 32 และอนุพยัญชนะ 80 ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คตินิยมการสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา (1) สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องตามแนวคิดของพระพุทธศาสนามหายาน (2) สร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติพระศรีอาริยเมตไตรย (3) สร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร 2. พระพุทธรูปทรงเครื่องปรากฏหลักฐานการสร้าง ในศิลปะอินเดีย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14–17 ในประเทศไทยนิยมสร้างในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางจนถึงสมัยรัตนโกสินทร ลักษณะ..ประเภทและรูปแบบการการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนาพบว่า 1) สร้างตามคติว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช 2) สร้างตามคติพระศรีอาริยเมตไตรย 3) สร้างตามคติตามคัมภีร์

ชมพูบดีสูตร สำหรับหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ หลักกุศลกรรมบถ ศรัทธา 4 เจดีย์ 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 บารมี 10 ด้านอิทธิพลของการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา อิทธิพลต่อผู้สร้าง อิทธิพลต่ออผู้พบเห็น อิทธิพลต่อพระพุทธศาสนา และอิทธิพลต่อสังคม

คำสำคัญ : คตินิยม, พระพุทธรูปทรงเครื่อง, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research article is of two objectives: 1) to study the ideology of creating Buddha and the crowned Buddha images in Buddhism; 2) to study the form in creating Buddha and the crowned Buddha images in Buddhism. It was a qualitative research.

Its results were found that: 1) The ideology in creating Buddha images in Buddhism showed the faithful power of Buddhists wishing to create the Buddha's symbols. The Buddha image's origin and development are as: (1) the Thinking up Buddha (2) the Buddha's shadow (3) The Sandal wooden Buddha having created according to the Buddhist textbook on 32 main characters and 80 minor ones of the Great Man. The ideology in creating crowned Buddha in Buddhism is as: 1) having based on the Mahayana's ideology 2) having based on the ideology of Phra Sri Ariya Maittraiya 3) having based on the ideology from the Chambupati Sutra. 2) The creating crowned Buddha was found in Indian Arts around 14-17 BC. In Thailand, it was popularly built during the Middle period of Ayutthaya Kingdom until the Rattanakosin Kingdom. The characteristics and the kinds of the forms in creating the Crowned Buddha images in Buddhism are based on the ideology such as: 1) having created on the King of Kings' ideology 2) having created on the Sri Ariya Maittraiya's ideology of and 3) having created on the ideology from the Chambupati Sutra. The Buddhist principles concerning the creation of the Buddha images

are the Ten Wholesome Courses of Action, Four folds of Faith, the Four Chetiyas, Ten Bases of Meritorious Action, 10 Perfections. The influences of creating the Crowned Buddha image in Buddhism were manifests, i.e. the influence on creator, on the onlookers, on the Buddhism and the society.

Keywords : Ideology, Crowned Buddha, Buddhism

บทนำ

จากหลักฐานเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ศิลป และภาพศิลปะวัตถุทางโบราณคดีในหนังสือตำนานพุทธเจดีย์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นหนังสือไทยเล่มแรกที่กล่าวถึงกำเนิดพุทธปฏิมากร พระองค์ทรงมีพระราชวิจารณ์ไว้ว่ามีหนังสือเรื่องตำนานพระแก่นจันทน์เป็นเรื่องมีมาแต่โบราณว่าเคยสร้างพระพุทธรูปครั้งพระพุทธกาล (คึกเดช กันตามระ, 2535 : 19) ความว่า “เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จขึ้นไป จำพรรษา แสดงธรรมโปรดพระพุทธมารดาใน เทวพิภพ ณ พระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ เป็นเหตุให้พระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้ห่างเหิน จากพระบรมศาสดาเป็นเวลานาน มิได้พบเห็น พระบรมศาสดาเป็นเวลาแรมเดือน ความเคารพรัก กระตุ้นเตือนพระทัยให้ทรงระลึกถึงพระกมลรำพึง รัญจวนอยู่มิได้ขาด ด้วยพระองค์มีพระชนม์ เป็นสหชาติเสมอด้วยพระชนม์ของพระบรมศาสดาจึงได้รับสั่งให้เจ้าพนักงานหาท่อนไม้แก่นจันทร์หอมอย่างดีมาแล้ว โปรดให้ช่างไม้ที่มีฝีมือ แกะเป็นรูปพระพุทธรูปแบบปางประทับนั่ง มีพระรูปโฉมพรรณงามละม้ายคล้ายพระบรมศาสดาแล้วโปรดให้อันเชิญพระไม้แก่นจันทร์นั้น มาประดิษฐานยังพระราชนิเวศน์ ที่พระสัมมาสัม พุทธเจ้าเคยเสด็จประทับมาแต่ก่อน พอบรรเทา ความอาวรณ์ได้สบายพระทัย ยามเนื่องทอด พระเนตรครั้นภายหลังเมื่อพระบรมโลกเชฎฐ์เสด็จ กลับมาจากสรวงสวรรค์ แล้วเสด็จมาพระนคร สาวัตถีอีก พระราชาธิบดีปัสเสนทิโกศล ก็ได้ทูล อาราธนาสมเด็จพระทศพลให้เสด็จไปยังพระราช นิเวศน์เพื่อให้พระบรมโลกเชฎฐ์ได้ทอดพระเนตร ไม้แก่นจันทร์หอม แม้เหมือนพระรูปดั่งเนรมิต ซึ่งได้โปรดให้นายช่างประดิษฐ์จำลองขึ้น เป็นอนุสรณ์ ครั้นสมเด็จพระพุทธราชนิเวศน์ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐ์สถานพระไม้แก่นจันทร์นั้น พระไม้แก่นจันทร์นั้นก็ทำเสมือนหนึ่งว่า มีจิตรู้จัก ปฏิสันถารกิจที่ควรต้องลุกขึ้นถวายความเคารพ พระบรมศาสดา ได้ขยับพระองค์

เขยื้อนเลื่อนลง จากพระแท่นที่ประทับ ครั้งนั้นพระมหามุนีจึงได้ยก พระหัตถ์ซ้ายขึ้นห้ามพร้อมด้วยตรัสว่า “เอวัง นิสี ทะถะ ขอพระองค์จงประทับนั่งอยู่อย่างนั้นแล”

พัฒนาการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด เกิดเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องฐานะของพระพุทธเจ้าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งเคยเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นเพียงมนุษย์ธรรมดาได้สะสมบารมีไว้มากจนสามารถบรรลุพระโพธิญาณได้ โดยราวพุทธศตวรรษที่ 4 นิกายมหาสังฆิกะ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นนิกายมหายาน มีความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าแตกต่างไปจากเดิม คือเชื่อว่า พระพุทธเจ้าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ (A.K. Warder, 1970 : 276 – 277) และยกย่องให้พระองค์เป็นมหาบุรุษหรือโลกุตตร ผู้พ้นจากกิเลสทั้งปวง พระสรีระของพระองค์ การดำรงพระชนม์อยู่ และพระอานุภาพของพระองค์ไม่มีที่สิ้นสุด มีญาณรู้ความลับ และรู้ความไม่เกิดอีก กล่าวโดยสรุปว่า นิกายนี้ยกย่องพระพุทธเจ้าให้อยู่ในภาวะเหนือมนุษย์ทั่วไป (Transcendental Buddha) (ผาสุก อินทราวุธ, 2530 : 79) ดังปรากฏหลักฐานในมหาปรินิพพานสูตร ที่มีการปลงพระศพของพระพุทธเจ้าเยี่ยงมหากษัตริย์ (Dorothy H.Fickle, 2517 : 94) พระพุทธเจ้าจึงทรงมีฐานะเป็นจักรวาทิน (Cakravatin) หรือจักรพรรดิ์ของจักรวาล (Universal Emperor) ถึงกับยกย่องให้พระพุทธเจ้าทรงครองอาณาจักรนิพพาน ราวกับว่านิพพานเป็นสวรรค์ชั้นหนึ่ง (Dorothy H.Fickle, 2017 : 93) จนกระทั่ง ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 – 19 นี้ก็ได้เกิดคติ “พุทธราชา (Buddharāja)” ที่ได้รับอิทธิพลจากคติ “จักรวาทิน (Cakravartin)” ในความหมายที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวาลในฝ่ายปาละและพุกาม และลัทธิเทวราชา (Devarāja) จากฝ่ายกัมพุชะเทศะ พัฒนาการเป็นคติ “จักรพรรดิราชา (Chakravartirāja)” คือ จักรพรรดิผู้เป็นใหญ่เหนือเหล่าพระราชา ด้วยเหตุนี้ จงมีการถวายเครื่องทรงอย่างกษัตริย์ เพื่อตกแต่งพระพุทธรูปเป็นพุทธบูชา ดังปรากฏในคัมภีร์ลิลิตวิสตรของนิกายมหาสังฆิกะว่า มีการถวายเครื่องทรงและเครื่องประดับทำด้วยทองแก่พระพุทธรูปแบบเดียวกับที่ถวายกษัตริย์ (Paul Mus, 1928 : 269) และในมหาวรรค (Mahavagga) และจุลวรรค (Culavagga) ยังยืนยันการถวายเครื่องเพชรพลอย กระบังหน้า และอาภรณ์กษัตริย์แก่พระพุทธรูป (Rowland, Benjammin, 1961 : 23) แม้เมื่อครั้งที่หลวงจีนเหี้ยนจังเดินทางจาริกแสวงบุญ ระหว่าง พ.ศ.1171 – 1188 ก็ได้พบการสวมเครื่องทรงให้กับพระพุทธรูปในสถานที่ต่างๆ กัน รวมทั้งที่พุทธคยาด้วย (Paul Mus, 1928 : 167)

การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องจากหลักฐานของคติพุทธศาสนาฝ่าย“นิกายสรวาสติวาท” (Sarvāstivāda) ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-6 มีความหมายถึง “พระโพธิสัตว์” (Bodhisattva) และ “เจ้าชายสิทธัตถะ” (Siddhartha) ที่ยังไม่บรรลุเป็นพระพุทธเจ้า และ “พระโพธิสัตว์ไมเตรยะ” (Bodhisattva Maitreya) ปรากฏความในคัมภีร์ “ลลิตวิสตระสูตร” (Lalitavistara Sūtra) ว่า เป็นกษัตริย์อยู่บนสวรรค์ รอการมาประสูติเป็นอนาคตพุทธเจ้า ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิทูร ให้ทัศนะว่า พระคัมภีร์ลลิตวิสตรนี้ ไม่ปรากฏว่าเขียนขึ้นเมื่อไร แต่พอมีหลักฐานว่าเขียนขึ้นภายหลังเมื่อมีพระพุทธรูปแล้ว ในอัธยายที่ 26 ตอนที่ว่าด้วยอานิสงส์พระพุทธมีขนขุมละเส้น เพราะบูชาพระเจดีย์และพระพุทธรูป ตอนที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีกำลังมาก เพราะอานิสงส์บูชาพระพุทธรูปนี้แสดงว่า เมื่อเขียนพระคัมภีร์นี้ ได้มีพระพุทธรูปเกิดขึ้นแล้ว ส่วนพระพุทธรูปนั้นมีในโลกเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 5- 6 จึงเห็นได้ว่าพระคัมภีร์นี้ เขียนขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 เพราะต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 6 พระอัศวโฆษภิกษุนิกายมหายาน ได้รจนาเรื่องพุทธจริตดำเนินตามเค้าเรื่องของพระคัมภีร์ลลิตวิสตรนี้ โดยท่านนำเนื้อเรื่องจากพระคัมภีร์มาแต่งเป็นฉันท์ พระคัมภีร์ลลิตวิสตรนี้ นักศิลปินได้นำไปทำรูปเรื่องประดับตกแต่งสถูปบูโรบูโดในชวาเมื่อประมาณ พ.ศ.1390-1443 ภาพที่แกะสลักเหล่านั้น แสดงถึงพุทธประวัติโดยอาศัยพระคัมภีร์ลลิตวิสตรทั้งสิ้น (แสง มนวิทูร, 2512 : 17)

นอกจากนี้ ยังมีพระสูตรสำคัญอีกพระสูตรที่เป็นพระสูตรนอกพระไตรปิฎกชื่อว่า “ชมพูบดีสูตร” เป็นนิทานพระพุทธประวัติ จีน ญวน ที่นับถือพระพุทธศาสนา มีความเชื่อไม่เหมือนกับไทย โดยเชื่อว่าท้าวมหาชมพู เป็นพระมหากษัตริย์ครองเมืองปัญจลราษฐ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทรมานพระองค์ ท้าวมหาชมพูเลื่อมใสศรัทธา จึงสละราชสมบัติออกผนวชเป็นพระภิกษุ แล้วเพียรบำเพ็ญสมณธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ เป็นพระอริยสาวกพระองค์หนึ่งในครั้งพุทธกาล (หอพระสมุดวชิรญาณ หลวงภัณฑลักษณวิจารย์ (โป๊ กิติโกเศศ, 2464: ก) พระสูตรนอกนิบาตนี้ พบต้นฉบับอยู่ในประเทศไทย ประเทศพม่า (Thiripyanchai U Mya, 1959: 28-37) ประเทศกัมพูชา (ศานติ ภักดีคำ, 2549 : 33) และประเทศลาว (ณัฐา คุ้มแก้ว, 2552: 112) เป็นพระสูตรที่ถูกจัดในหมวดสุตตสังคหะ คือหนังสือในหมวดสุตตันตปิฎกที่มีต้นเค้าเรื่องมาจากคัมภีร์ฝ่ายมหายานและนำมาแต่งเป็นภาษาบาลีในภายหลัง (ณัฐา คุ้มแก้ว, 2552 : 19) นักวิชาการพม่าสันนิษฐานว่าเรื่องชมพูบดีนี้น่าจะแพร่หลายจากพม่าเข้าสู่ประเทศไทยและประเทศลาวโดยพระสงฆ์นิกายเถรวาทที่เป็นชาวมอญ มีการค้นพบการสวดมนต์โดยพระสงฆ์ 3 รูป แทนพระพุทธเจ้า

พระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าชมพูบดี (Thiripyanchai U Mya, 1959 : 71) พระสูตรนี้เป็นที่นิยมในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา อาจเข้ามาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ดังปรากฏหลักฐาน คือ พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย และปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยาตอนปลายรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งส่งหนังสือชมพูบดีวัตถุไปให้แก่พระเจ้าเกียรติศิริกษัตริย์ลังกาผ่านพระสงฆ์ซึ่งเดินทางมาสืบพระพุทธศาสนา (ศานติ ภักดีคำ, 2549 : 33) ชมพูบดีสูตรนี้เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเทศนาที่วัดเวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์เล่าถึงกษัตริย์ผู้มีฤทธานุภาพมากพระองค์หนึ่งนามว่า ชมพูบดีเสวยราชสมบัติอยู่ที่เมืองปัลจาลราษฎร วันหนึ่งพระเจ้าชมพูบดีเหาะไปเจอปราสาทของพระเจ้าพิมพิสาร ทรงพิโรธหมายจะทำลายปราสาท แต่ไม่สำเร็จจึงส่งวิษศรไปร้อยพระกรรณของพระเจ้าพิมพิสาร แต่ไม่เป็นผลเพราะอานุภาพของพระพุทธเจ้า ฝ่ายพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าพระเจ้าชมพูบดีมีปัญญาบารมีอาจสำเร็จอรหันตผล จึงให้พระอินทร์ไปเชิญพระเจ้าชมพูบดีมาหา และเนรมิตเมืองขึ้นมาให้ยิ่งใหญ่กว่าเมืองของพระเจ้าชมพูบดี เนรมิตพระองค์เป็นพระจักรพรรดิที่ยิ่งกว่าพระจักรพรรดิทั้งมวลเพื่อทรมานพระเจ้าชมพูบดี จนละทิฐิมานะและรับฟังพระธรรมเทศนาจนเลื่อมใสและออกผนวชจนสำเร็จอรหันตผลในที่สุด (ธนภัทร์ ลิ้มหัสนัยกุล, 2558 : 2)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน จากหลักฐานทางศิลปกรรมและข้อมูลการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุเพื่อเป็นสมบัติของชาติทั่วประเทศ พบว่าการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นฯ พบมากที่สุดตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 แสดงให้เห็นถึงประเพณี ความนิยม สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะศรัทธาความเชื่อที่มีต่อศาสนายังปรากฏอยู่มาก การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นฯ ในราชสำนักเริ่มพบน้อยลงในสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วยปัจจัยสำคัญหลายๆ ด้าน สอดคล้องกับพระราชนิยมที่เกิดขึ้นอย่างใหม่ที่ต้องการให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองเข้าสู่ยุคชิวิไลซ์ ไม่ทรงสร้างวัดเพิ่ม แต่ทรงสร้างโรงเรียนแทน เป็นต้นในส่วนของของสามัญชนยังคงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสร้างต่อเนื่องมาตามแบบแผนประเพณีจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 7 การสร้างพระพุทธรูปจึงลดน้อยลงตามลำดับ ด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสำคัญ หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นฯ ในรุ่นสุดท้ายที่มีจารึกระบุ ปี พ.ศ. 2582 ซึ่งเป็นช่วงเข้าสู่ภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้นไม่พบว่ามีการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นฯ อีก หรือมีก็เฉพาะเป็นกรณีพิเศษเท่านั้น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2564 : 34) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าคตินิยมการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาในคติความเชื่อและรูปแบบ

การสร้างพระพุทธรูป และพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีคติอะไรที่คติความเชื่ออะไรที่แฝงเกี่ยวกับความเชื่อการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง และนำผลงานไปปรับใช้อย่างเหมาะสมต่อการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปและพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

2) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างพระพุทธรูป และพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพและมีการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research**)** เป็นหลักซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยต่อไปนี้

1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary resource) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส

2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิภูมิ (Secondary resource) หนังสือตำรา งานวิจัย บทความเอกสารทางวิชาการพระพุทธรูปทรงเครื่อง

3) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูล

4) ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มา เนื้อหา และความสมบูรณ์ของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์

6) ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

7) ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์.ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

1) คติการสร้างพระพุทธรูปและพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

คติการสร้างพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงพลังแห่งศรัทธาว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า มีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์และสามารถปกปักรักษาชาวบ้านชาวเมืองหรือผู้สักการบูชาให้อยู่เย็นเป็นสุข ในการสร้างพระพุทธรูปจึงแฝงไปด้วยคติและความเชื่อในพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีรูปเคารพที่เป็นพระพุทธรูปแม้แต่ศาสนาที่มีมาก่อนคือศาสนาพราหมณ์และฮินดูก็ยังไม่มีรูปเคารพ ชาวพุทธมีความเชื่อและศรัทธาจึงต้องการที่จะสร้างวัตถุเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธเจ้า นิยมสร้างรูปต่าง ๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ดังนี้

(1) สร้างรูปม้ามีฉัตรกางกั้น เป็นสัญลักษณ์แทนการเสด็จออกบวช

(2) สร้างรูปบัลลังก์และต้นโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้

(3) สร้างรูปธรรมจักรและกวางหมอบเป็นสัญลักษณ์แทนการแสดงปฐมเทศนา

(4) สร้างรูปพระสถูป เป็นสัญลักษณ์แทนการปรินิพพาน

คตินิยมการสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา การกำเนิดของพระพุทธรูปทรงเครื่องในอินเดีย ซึ่งถือเป็นปฐมบทของการสร้างพระพุทธรูป ทรงเครื่องในพระพุทธศาสนานั้น เกิดมาจากคติความเชื่อในฐานะของสมเด็จพระบรมศาสดาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการยกย่องว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระสภาวะที่เหนือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป จึงเกิดการนำเครื่องทรงอันมีค่ามาแต่งถวายพระพุทธรูปเพื่อแสดงให้เห็นถึงพระสภาวะอันอยู่เหนือมนุษย์นั้น และเพื่ออานิสงส์เป็นพุทธบูชาอีกด้วย คตินิยมเช่นนี้ปรากฏชัดเจนในคัมภีร์มหายาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติวัชรยาน ซึ่งนิยมนับถือกันทั่วในอินเดีย สมัยราชวงค์ปาละ การสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องนั้นมีคตินิยมความเชื่ออยู่มากมายทางในพระพุทธศาสนามหายานและ พระพุทธศาสนาเถรวาท ในงานวิจัยเล่มนี้จะได้กล่าวถึงแค่ 3 คติ ได้แก่ คติว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิราช คติพระศรีอาริยเมตไตรยและคติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตรของพระพุทธศาสนามหายานการสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช

(1) การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องตามแนวคิดของพระพุทธศาสนามหายาน

ตามคติความเชื่อว่าที่ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความพิเศษ สามารถมีพระกายต่างๆ มากมาย และมีพระไวยโรจนะเป็นนเสมือนพลังงานศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งพระพุทธเจ้าลงมาอุบัติ ด้วยเหตุที่ว่านี้ จึงทำให้มีการยกย่องพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ทรงมีฐานะเป็นจักรพรรดิราช และยกย่องให้ทรงเป็นมหาบุรุษหรือโลกุตฺตร ประกอบด้วย ตรีกายคือ ธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมาณกาย คือ ผู้พ้นจากกิเลสทั้งปวง พระสรีระ ของพระองค์

(2) การสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติพระศรีอาริยเมตไตรย พระศรีอาริยเมตไตรยที่สันนิษฐานว่าอาจเป็น พระพุทธรูปทรงเครื่องที่สร้างในศิลปะ อยุธยานั้น คงจะหมายถึงพระเมตไตรยโพธิสัตว์อนาคตพุทธเจ้าคติเดียวกับที่พบในศิลปะอินเดียตั้งแต่สมัยคันธาระ นับถือกันมากทั้งในพุทธศาสนามหายานและหินยาน พระเมตไตรยโดยปกติมีลักษณะทางประติมานวิทยาเฉพาะองค์ คือ พระหัตถ์ขวามักถือดอกบัว และมีรูปสถูปประดับบนด้านหน้า มงกุฎ หรือมวยผม ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือพระศรีอาริยเมตไตรอย่างมาก โดยถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อไป

(3) การสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร ชมพูบดีสูตร คือ คัมภีร์นอกพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทรง แสดงพุทธาภินิหารด้วยการเนรมิตพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเพื่อทรงทรมานพระเจ้าชมพูบดี ให้ละทิฐิมานะลงขณะประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระเจ้าชมพูบดีนี้ เสวยราชย์ครองเมือง ปัญจาละมหานคร ทรงเป็นกษัตริย์ ผู้มีพระบรมเดชานุภาพและฤทธานุภาพเป็นอันมากครั้งหนึ่งได้ไป รุกรานพระเจ้าพิมพิสารด้วยความริษยาว่ามีปราสาทที่งดงามและทรงใช้วิษศรไปร้อยกรรณพระเจ้าพิมพิสาร แต่ไม่เป็นผล ด้วยมีบารมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคุ้มครองอยู่ เมื่อความทราบถึงสมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่า พระเจ้าชมพูบดีกอปรด้วยพระปัญญาญาณและ บุญบารมี อาจสำเร็จอรหัตผลได้ จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์ ด้วยการเนรมิตพระองค์ เป็นพระเจ้า จักรพรรดิพร้อมแสดงพุทธาภินิหารด้วยประการต่างๆ

2) รูปแบบการสร้างพระพุทธรูปและพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

รูปแบบการการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา

(1) สร้างตามคติว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช คติเช่นว่านี้สืบเนื่องจากการผสมผสาน ระหว่างคติพระเจาจักรพรรดิในศาสนาพรหามณ์ฮินดู กับคติจกฺรวรฺตินฺซึ่งมี

มาแต่เดิม แล้วมาปรากฏชัดในสมัยกรุงสุโขทัย เมื่อมีการพระราชนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง และได้กล่าวถึงพระเจ้าจักรพรรดิราชด สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ และความตอนหนึ่งได้ กล่าวถึง กงจักรแก้ว ซึ่งมีนัยยะสำคัญประการหนึ่ง คือ การบังเกิดของพระมหาจักรพรรดิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้า นั้นจะไม่บังเกิดขึ้นพร้อมกัน

(2) สร้างตามคติพระศรีอาริยเมตไตรย พระศรีอาริยเมตไตรย คือพระโพธิสัตว์ที่จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อจากพระสมณโคดมตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท เชื่อว่าพระศรีอาริยเมตไตรย ประทับ อยู่ ณ สวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อรอเวลา การเสด็จจุติมาตรัสรูคติการสรางพระศรีอาริยเมตไตรย ทรงเครื่องนี้ปรากฏชัดเจนมากในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เรื่องราวของพระศรีอาริยเมตไตรยคงเป็นที่เชื่อถือศรัทธากันมากในดินแดนแถบนี้

(3) สร้างตามคติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร คตินี้สืบเนื่องจาก คัมภีร์หนึ่งซึ่งเรียกกันว่า ชมพูบดีสูตร เป็นพระสูตรนอกนิบาต ซึ่งถูก นับเนื่องอยู่ในหมวดสุตตสังคหะ คือหนังสือในหมวดสุตตันตปิฎกเนื่องจากพระสูตรเรื่องชมพูบดีสูตร ขึ้นตนด้วยคำว่า “เอวัมเม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภะคะวา” ซึ่งเป็นคำขึ้นตนของพระสูตรเช่นเดียวกับ มาลัยสูตร หรือ ปุณโณวาทสูตร ดังนั้นจึงถูกจัดเขาไปในกลุ่มสุตตันตปิฎก แม้จะพระสูตรนอกนิบาต ก็ตาม ทั้งนี้แต่เดิมมาเคยสันนิษฐานว่ามีตนเคาเรื่องมาจากคัมภีร์ฝ่ายมหายานและนำมาแต่งเป็น ภาษาบาลีในภายหลัง

อภิปรายผล

พระพุทธรูปเป็นคำเรียกวัตถุแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาและระลึกถึงพุทธคุณ ตลอดถึงความเป็นสิริมงคล การสร้างพระพุทธรูปเชื่อว่าได้บุญกุศลอย่างมาก ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปจึงมีลักษณะคติความเชื่อความที่แตกต่างกันไป สำหรับการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง เป็นพระพุทธรูปแบบหนึ่งที่ได้รับความนิยมสร้างกันในดินแดนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา แต่เดิมนั้นการสร้างพระพุทธรูปเปรียบเทียบรูปเคารพแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นที่นิยมสร้างอย่างแพร่หลายในทุกแห่งที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปถึง ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงคติการสร้างพระพุทธรูป คติการสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา ประวัติและพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิ ยุกตะนันทน์ (ศศิ ยุกตะนันทน์, 2532 : 39) ได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคตินิยมในการสร้าง

พระเจ้าทรงเครื่องในสมัยอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าการสร้างพระเจ้าทรงเครื่องปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย ราวพุทธศตวรรษที่ 14 ด้วยการเติมเครื่องทรงของกษัตริย์บางชิ้นให้กับพระพุทธรูปตามคติพุทธศาสนามหายานที่ถือว่า พระพุทธเจ้าทรงอยู่ในสภาวะเหนือมนุษย์ และทรงเป็นจักรวาทินจากคติ และรูปแบบดังกล่าวได้แพร่หลายไปยังดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2 กระแส คือกระแสที่ 1 ไปยังดินแดนพม่าเข้าสู่ดินแดนภาคเหนือของไทยที่อาณาจักรล้านนา และกระแสที่ 2 ผ่านไปทางอาณาจักรเขมรเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จตุรพร วรวัชรพงศ์ (จตุพร วรวัชรพงศ์, 2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า กำเนิดของพระพุทธรูปทรงเครื่องนั้นมาจากคติของนิกายมหายานที่ยกย่องพระพุทธเจ้าว่าทรงมีพระสภาวะแตกต่างจากมนุษย์ธรรมดา ทำให้เกิดความเชื่อที่จะนำทรัพย์สินอันมีค่ามาบูชพระพุทธรูปอิทธิพลของพระพุทธรูปทรงเครื่องนี้ได้เข้ามาในอาณาจักรพุกาม ล้านนา ล้านช้าง ของและอยุธยาโดยลำดับ สำหรับการแบ่งยุคสมัยแห่งพุทธศิลป์ในแผ่นดินไทยนั้น เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยหลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เนื่องจากมีการปรากฏของรูปแบบการปกครองที่ชัดเจน พุทธศิลป์จึงถูกจำแนกตามอาณาจักรนั้นๆ เช่น สุโขทัย อยุธยา และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชวาล อัชฌากุล (ชัชวาล อัชฌากุล, 2561 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า ประวัติและพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง ถูกแบ่งเป็นสองช่วงเวลา คือ ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง และหลักพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องเข้ามามีอิทธิพลอย่างแพร่หลายในสังคมไทย คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสังคมไทยนั้นมี 3 คติ คือ 1) คติความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นจักรพรรดิของจักรวาล คือ ทรงอยู่พระสถานะเหนือความเป็นมนษย์ธรรมดา 2) คติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแปลงพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเพื่อทรงลดทิฐิของพระเจ้าชมพูบดี 3) คติเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปแทนตัวบุคคลอันเป็นคติที่อนุวัฒน์ตามความเชื่อเรื่องผีในภูมิภาคที่เป็นดินแดนของไทยในปัจจุบัน

องค์ความรู้จากงานนวิจัย

องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยพบว่า คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา มีคติ ดังนี้ คือ 1) การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องตามแนวคิดของพระพุทธ

ศาสนามหายาน 2) คติพระศรีอาริยเมตไตรย 3) คติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร และ มีรูปแบบคติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระพุทธศาสนา คือ 1) รูปแบบการสร้างตามคติว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช 2) รูปแบบการสร้างพระพุทธเจ้าทรงเครื่องตามคติพระศรีอาริยเมตไตรย 3) สร้างตามคติตามคัมภีร์ชมพูบดีสูตร

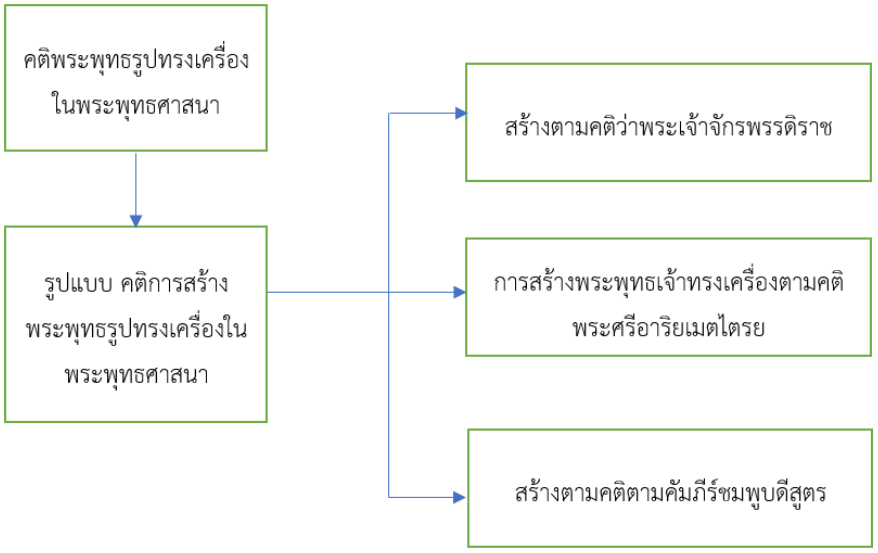

สรุป

คตินิยมการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง ประกอบด้วย คตินิยมเรื่องอานิสงส์ในการสร้างพระพุทธรูป คตินิยมเรื่องพระพุทธเจ้าทรงเป็นจกฺรวรฺติน์ คือ ความเป็นจักรพรรดิราช ทั้งทางโลกและทางธรรม ประกอบด้วยตรีกาย คือ ธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมาณกาย คือ ผู้พ้นจากกิเลสทั้งปวง พระสรีระของพระองค์ การดำรงพระชนม์อยู่ คตินิยมนี้ ทำให้เกิดการถวายเครื่องทรงกษัตริย์เพื่อประดับ ตกแต่งพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชา รวมไปถึงคตินิยมเรื่องการสร้างรูปเคารพพระโพธิสัตว์ ความเชื่อที่ว่าพระโพธิสัตว์ คือ ผู้ที่ปรารถนาที่จะบังเกิดมาตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคตตามคติของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

คตินิยมเรื่องการสร้างรูปเทพธรรมบาล คือ เทพผู้รักษาพระพุทธศาสนา และคตินิยมเรื่องลัทธิเทวราชา คือ การยกย่องพระราชาให้ทรงเป็นสมมติเทพ มีต้นกำเนิดแนวคิดมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งสามารถผนวกรวมเข้ากับกับความเชื่อเรื่องผี และวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นถิ่นในดินแดนแถบนี้ได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ ต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากลัทธิเทวราชาเป็นพุทธราชาหรือธรรมราชา แต่ก็ยังคงร่องรอย

ความเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องศิราภรณ์อย่างกษัตริย์

คตินิยมเรื่องคัมภีร์ชมพูบดีสูตร เป็นพระสูตรนอกนิบาต จัดอยู่ในหมวดสุตต สังคหะ เป็นต้นตำนานที่ตอกย้ำของคติการสร้างพระพุทธรูปปางทรงเครื่องที่เรียกกันว่า “ปางโปรดพระยาชมพู” หรือ “ปางทรมานพญามหาชมพู” พระสูตรได้รับความนิยมแพร่หลายทั้งในพม่า ล้านนา ล้านช้าง อยุธยา เขมร และคตินิยมท้องถิ่น

บรรณานุกรม

คึกเดช กันตามระ. (2535). การ**ศึกษาวิวัฒนาการและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศิลปะและสังคมจากรูปลักษณ์พระพุทธปฏิมากร**.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จตุพร วรวัชรพงศ์. (2549). **ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชัชวาล อัชฌากุล. (2561). **คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสังคมไทย**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐา คุ้มแก้ว.(2552). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมภาคใต้เรื่อองพระยาชมพู. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธนภัทร์ ลิ้มหัสนัยกุล. (2558). **ชมพูบดีสูตรในจิตรกรรมฝาผนังช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 – 25**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ผาสุก อินทราวุธ. (2530). **พุทธศาสนาและประติมากรรม.** นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศศิ ยุกตะนันทน์. (2532). **คตินิยมในการสร้างพระเจ้าทรงเครื่องในสมัยอยุธยา**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2564). พระพุทธรูปทรงเครื่องต้นอย่างพระมหาจักรพรรดิงานช่างชั้นสูงในราชสำนัก. **ดำรงวิชาการ**. 20 (2), 3.

ศานติ ภักดีคำ. (2549). จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง “ท้าวมหาชมพู” พระอุโบสถ วัดนางนองวรวิหาร. **เมืองโบราณ.**32 (3), 33.

แสง มนวิทูร. (2512). **คัมภีร์ลลิตวิสตระ พระพุทธประวัติฝ่ายมหายาน.** กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

หอพระสมุดวชิรญาณ หลวงภัณฑลักษณวิจารย์ (โป๊ กิติโกเศศ). (2464). **เรื่องท้าวมหาชมพู.** พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร.

A.K. Warder. (1970). **Indian Buddhism.** Delhi: Motitae Banarsidass.

Dorothy H.Fickle. (2517). Crowned Buddha Images In Southeast Asia. **ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย เล่ม 1.** ปราณบุรี : โรงพิมพ์ศูนย์กลางมหารราบค่ายธนะรัชต์.

Paul Mus. Le Buddha Pare. (1928). **Son Origine Indienne. Cakyamunidans le Mohayanisme Moyen.** Paris: Bulletin de l'Ecole Francaise d'Extreme-Orient.

Rowland, Benjammin. (1961). "Bejewelled Buddha in Afghanistam," **Artibus Asiae,** 24 (1), 23.

Thiripyanchai U Mya. (1959). "The Origin of the Jumbupati Image." **Report of the director of archaeology survey for the year ending**. Chiang Mai : Bali Satit Suksa Mahachulalongkornrajavidyalaya School Chiang Mai Campus.